

ZAPISKI O POLJANSKI ČETI — SPOMINI IN GRADIVO (I)

Poljanska četa marca in aprila 1943

Vojna se je marca in aprila 1943 krepko prevesila v prid zaveznikov, hudi boji na vzhodni fronti so redčili nemške vrste, ki jih je bilo treba zapolniti. Vojaški pozivi so zato v tem času (marec, april 1943) presenetili marsikaterega fanta na Gorenjskem in tako pospešili odhod mladih ljudi v partizane.

S prihodom novih prostovoljcev v partizanske enote po vsej Gorenjski so se čete Poljanskega bataljona (Selška, Loška in Poljanska) zelo povečale. Vprašanje je bilo, kako nove borce oborožiti. Po direktivah Glavnega poveljstva NOV in PO Slovenije je Poljanski bataljon, ki je zasedal območje ob meji z Ljubljansko pokrajino, prevzel odgovorno nalogo, da zaščiti in sproti odvede del neoboroženih borcev v Dolomitski odred v Polhograjske Dolomite.

Med italijansko ofenzivo sredi marca 1943 proti enotam Dolomitskega odreda so se te skupine zaradi velikega pritiska sovražnika in domačih izdajalcev belogardistov umaknile na Dolenjsko. Nekaj borcev pa se je v tej ofenzivi zateklo nazaj na Gorenjsko v Poljansko četo. Ti so prinesli novico, da je 18. marca 1943 padel v Belški grapi v Dolomitih bivši borec Poljanske čete Franc Kržišnik-Luka, Kovšakov iz Kladij na Žirovskem vrhu. Ker se je glavšina partizanskih enot iz Polhograjskih Dolomitov umaknila na Dolenjsko, se je spremenila tudi smer prehoda neoboroženih borcev z Gorenjske na Dolenjsko. V Žirovskem Vrhu je bila iz borcev Poljanske čete ustanovljena kurirska postaja. Med prvimi kurirji so bili: Franc Mrovlje-Jelen, Petelinov iz Žirovskega Vrha, Anton Erznožnik-Sulc, Kočarjev iz Žirovskega Vrha, Leander Mlinar-Bogdan in Stane Ponomarenko, oba iz Žirov. Kurirska pot je potekala prek Golega Vrha (kjer je bila minirana meja z žičnimi ovirami) v Dolomite mimo Podlipe in po gozdovih mimo Verda čez cesto in železniško progo na Ljubljanski vrh ter dalje na Dolenjsko. Na Ljubljanskem vrhu je skupine sprejemala že naslednja kurirska postaja. Pot je bila zelo naporna, ker je bilo treba v eni noči priti iz Žirovskega na Ljubljanski vrh, poleg tega pa prečkati cesto in železniško progo Ljubljana—Postojna. Železniško progo so tedaj Italijani zavarovali s številnimi utrdbami, zato je ob prehodu železniške proge pogosto prišlo do streljanja.

Za odgovorno nalogo, ki jo je prevzel štab Poljanskega bataljona, je bila določena predvsem Poljanska četa, ker je zasedala operativno območje ob meji z Italijo. Prav ta četa je morala skrbeti, da so skupine, ki so prihajale iz enot v severni Gorenjski, varno prešle iz Selške doline prek hribov in grap pod Blegošem v Žirovski Vrh in naprej na Dolenjsko. Skrbela je tudi za prehrano. Oskrbovalni center je bil v Žirovskem Vrhu, njegov vir pa odbor Osvobodilne fronte v Žireh. Pri organiziranju zbiranja živeža in prevoza sta se posebno izkazala Jože Kavčič, Muhovcov v Stari vasi, in Vencelj Justin, kmet, po domače Merlak, v Žirovskem Vrhu, pri katerem je bilo glavno skladišče živeža za partizanske enote.

Politična dejavnost se je med borci v pomladnih mesecih zelo razmahnila. V marcu je bila v taborišču pod Lazom v Malenskem Vrhu ustanovljena skojevška

Skupina borcev Žirovske čete 3. bataljona Gorenjskega odreda. Prvi z leve je komandir čete Adolf Kalan-Muki. Fotografiral Janko Jurca iz Kladij 24. aprila 1943 v Zabrežniku na Žirovskem vrhu

organizacija, ki so jo sestavljali borci čete. Za sekretarja SKOJ je bil izvoljen Adolf Kosterov-Janez, eden najstarejših borcev v četi. V Poljansko dolino je prišel julija 1942 z 2. grupo odredov in ostal v Poljanski četi, ker je bil v boju z Nemci hudo ranjen. Zdravil se je v Gregovi bolnici in se decembra 1942 vrnil v četo.

V taborišču pod Lazom je četa v tistem času obiskal sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko Maks Krmelj-Matija. Prenekateremu borcu so ostale v spominu besede, ki jih je izrekel, ko je zapuščal četno taborišče: »Tovariši v boj, fašizem propada!« Njegove kratke jedrnate besede so borcem dajale moč in voljo, da so nadaljevali boj do konca, do zmage.

V tej pomladi je četa na pustno nedeljo 7. marca 1943 prvič priredila miting s plesom pri Primožu v Jazbinah nad Malenskim Vrhom. Harmonikaš je bil mladoletni domači sin Stanko, pri tem pa sta mu pomagala borca čete Karol Kavčič-Iztok in Pavel Mrovljje-Simon, pozneje se jima je pridružil še rajonski aktivist Rafael Buh-Ježev. Pevski zbor je prepeval partizanske pesmi. V četi smo imeli nekaj izredno dobrih pevcev, med katerimi sta bila komandir Zoran Kopač-Živko in Anton Primožič-Božo, pa še nekateri. Prav posebno je pesem zvenela, kadar so se našim pevcem pridružili rajonski aktivisti: Anton Peternel-Igor, Rafael Buh-Ježev in Pavel Platiša-Todorov. Že omenjeni rajonski aktivisti in Milan Zakelj-Žirovnik, bivši borci Poljanske čete, so bili zelo aktivni. Po vaseh so organizirali odbore Osvobodilne fronte, tako da v dolini ni bilo fanta, ki ne bi mogel dobiti zveze s partizansko enoto in se umakniti pred nemško mobilizacijo.

V marcu 1943 se je četa s prihodom novih prostovoljcev številčno močno povečala. Prve dni marca so prišli v četo: Franc Kunc-Miha, Frencon z Žirovskega Vrha; Franc Potočnik-Matevž, Melcov z Žirovskega Vrha; Jože Goličič-Lister iz Škofje Loke, stanoval v Poljanah.

Franc Kržišnik-Luka, borec Poljanske čete, padel 18. maja 1943 v Belški grapi

Skojevci v 3. (Poljanskem) bataljonu Gorenjskega odreda zadnje dni junija 1943 na Žirovskem vrhu: Veno Doljak-Desan (bataljonski sekretar SKOJ); Brigita Okrupa-Ljubinica (borka Žirovske čete); Radovan Dolenc-Perun (borec Selške in Žirovske čete)

V zadnjih dneh marca so prišli v četo: Lovro Demšar-Miloš, Kožuhov iz Brodov; Pavel Mrak-Jelen in Franc Mrak-Branko, Petruzova iz Gabrka; Janez Mrak-Rajko in Jože Mrak-Andrej, Hribernikova z Loga; Janez Platiša-Drago, Kršinarjev iz Loga; Dušan Linke-Srečko iz Škofje Loke; Janko Tavčar-Mužik, Šinkovčev iz Zminca; Ignac Novak-Mali, Lukov z Dolenjih Brd in Janez Galičič-Dušan, Lovranov iz Žirovskega Vrha. Slednji je bil kmalu po prihodu v četo imenovan za četnega kurirja. V marcu je prišel iz Dolomitskega odreda Veno Doljak-Desan iz Škofje Loke, ki je prevzel v bataljonu mesto sekretarja SKOJ. Zaradi italijanske ofenzive marca 1943 proti Dolomitskemu odredu so se vrnili iz Dolomitov v Poljansko četo Franc Primožič-Viljem, Ignac Naglič-Pero, Alojz Gostiša-Pilot in Bogdan Rajkovič-Viljem, vsi iz Žirov. V četo so se vrnili pod vodstvom Bogdana Rajkoviča.

Iz številčno močne Poljanske čete se je v drugi polovici marca v Žirovskem Vrhu z delitvijo Poljanske čete ustanovila 4. Žirovska četa v 3. bataljonu Gorenjskega odreda. Četa je operativno zasedala območje Žirovskega vrha ob demarkacijski črti, državni meji med Italijo in Nemčijo z Žirovsko kotlino in okoliškimi hribi.

V aprilu so prišli v Poljansko četo naslednji prostovoljci: Anton Bušljeta-Cveto, prišel iz Kranja, po rodu iz Zadra; Jože Dolenc-Štefan, Tomažičev iz Delnic; Stanislav Mrak-Staško, Hribernikov z Loga in, Jože Jama-Sine iz Šentvida pri Ljubljani.

Zadnje dni aprila sta odšla iz čete na delo v tehniko-tiskarno pokrajinskega komiteja Jože Mrak-Andrej in Franc Primožič-Viljem. Sedež tehnike je bil v gozdu ob grapi nad Žabjo vasjo v Poljanski dolini.

Viri

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV, VI/5, leto 1960, dok. 77, str. 199, (sprovanje novodošlih borcev v Dolomitski odred), dok. 95, str. 247, dok. 163, str. 511. — Rudolf Hribernik-Svarun, *Dolomiti v NOB*, 1974, str. 387 (sprovanje neoboroženih borcev na Dolenjsko). — Tone Kebe: V Belški grapi pred petintridesetimi leti, *TV 15*, 23. marca 1975, str. 5. — Zdravko Vidrih: Krvavo sonce nad Belško grapo, *Nedeljski dnevnik* 19. marca 1971, str. 7. — Martina Demšar: *Spominski dnevnik 1941—1945*, Muzej revolucije Ljubljana. — Vinko Govekar: Kronistični zapis o Žireh in Žirovcih med osvobodilnim bojem in ljudsko revolucijo, *Koški razgledi* 14, 1967, str. 18. — Muzej revolucije Ljubljana, fotografija Žirovske čete št. 2090/17. — Gorenjski muzej Kranj, oddelek NOB, Franc Kržišnik-Luka, biografija in fotografija, mapa Žiri št. 24/55. — Rojstna matična knjiga Poljane, Franc Kržišnik je bil rojen 5. septembra 1918 v Hotovlji št. 20, vpisan na str. 241, zap. št. 29. — Pavel Pivk-Mirko, Žiri, Delavska 7, ustni vir; bil očevidec smrti Franca Kržišnika v Belški grapi. — Stane Ponomarenko, Koper, Bidovčeva 22/C, ustni vir. — Karol Kavčič-Iztok, Žiri, Dobračeva 45, ustni vir. — Pavel Mrovlje-Simon, Celje, Cuprijska 19, ustni vir. — Anton Bušljeta-Cveto, Ljubljana, ul. Pohorskega bataljona, ustni vir. — Bogdan Rajkovič-Viljem, Ljubljana, Gospodinjska 7, ustni vir. — Janko Tavčar-Mužik, Škofja Loka, Zminec 14, ustni vir. — Stanislav Mrak-Staško, Nova Gorica, ul. 15. septembra 3, ustni vir. — Janez Galičič-Dušan, Medvode, Trilarjeva 4, ustni vir. — Veno Doljak-Desan, Škofja Loka, Kidričeva 17, ustni vir. — Ignac Dolenc-Nande, Ljubljana, Runkova 2, ustni vir. — Janko Jurca, Žiri 10, ustni vir. — Franc Kunc-Miha, Žiri, Žirovski Vrh 23, ustni vir. — Alojz Dolinar-David, Ljubljana, Dečkova 1, ustni vir. — Dušan Linke-Srečko, Škofja Loka, Partizanska 42, ustni vir. — Jože Goličič-Lister, Poljane 81, ustni vir. — Jože Kavčič, Žiri, Novovaška 1, ustni vir. — Milan Žakelj-Zirovnik, Škofja Loka, Partizanska 20, ustni vir. — Jože Poljanšek-Stojan, Ljubljana, Trg proletarskih brigad 5, ustni vir.

Akcija na Trebiji

Komandant Poljanskega bataljona Pavel Inglič-Bar je zvečer 9. marca 1943 z borci Poljanske čete, komandirjem voda Karlom Kavčičem-Iztokom in Antonom Erznožnikom-Sulcem razdejal pisarno občine Stara Oselica na Trebiji. Zasegli so precej pisarniškega materiala, živilskih kart in dva pisalna stroja. Akcijo so izvedli s pomočjo aktivista Osvobodilne fronte Jožeta Kumerja-Mirka, po domače Jakoponca, mlinarja ob Trebijskem potoku na Trebiji. Ta jim je dal podatke, ki jih je izvedel od občinskega uslužbenca Milana Rojca, prav tako sodelavca OF. Zvedeli so tudi, da nemški orožniki utrjujejo osnovno šolo na Trebiji in jo nameravajo spremeniti v postojanko. Orožniki naj bi se iz hiše izseljenega trgovca Cigarja na Fužini preselili v tamkajšnjo šolo.

Po tem obvestilu je komandant bataljona Bar že 11. marca odredil patroljo Poljanske čete, da bi zažgala šolo na Trebiji, ki so jo utrjevali v postojanko. Sestavljali so jo: komandir voda Karol Kavčič-Iztok; Alojz Dolinar-David, mitraljezec; Pavel Mrovlje-Simon; Ignac Dolenc-Nande; Jože Goličič-Lister; Anton Primožič-Božo; Niko Blaznik-Rado in Janko Polajnar-Vane. V večernih urah so prispeli v gozd nad Trebijo, tam je borec Pavel Mrovlje-Simon vzpostavil zvezo z mlinarjem Jakoponcem, ki jim je zbral vse potrebne podatke. Ponoči je patrolja prišla v vas, od bližnjih hiš nanosila dračja in butaric, jih zložila na šolsko podstrešje in zažgala. Požig šole je dokumentiran s priloženo fotografijo. Po akciji se je patrolja umaknila

Patrulja Poljanske čete, ki je v noči med 11. in 12. marcem 1943 zažgala osnovno šolo na Trebiji — postojanko nemških orožnikov. Z leve stojijo: Niko Blaznik-Rado, Janko Polajnar-Vane, Karol Kavčič-Iztok (vodnik, vodja patrolje), Jože Goličič-Lister, Anton Primožič-Božo; sedijo: Pavel Mrovlje-Simon, Alojz Dolinar-David (mitraljezec) in Ignac Dolenc-Nande. Fotografiral Jože Filipič v Kladju na Zirovskem vrhu po opravljeni akciji (eden izmed treh posnetkov patrolje, ki jih hrani avtor)

preko Sore na Zirovski vrh. Ustavili so se na domačiji Janeza Jurca, po domače Pivka, v Kladju. Domačija je imela tudi partizansko ime pri Čiku, ker je njen gospodar žvečil tobak.

Naslednji dan so taborili v gozdu, v neposredni bližini domačije, ki jih je oskrbovala s hrano. Patrolja je takrat (12. marca 1943) fotografiral na zahtevo borcev tedaj slučajno mimo idoč fotograf Jože Filipič z Ledinice. Tako so nastali prvi trije različni posnetki borcev Poljanske čete, ki so se ohranili do danes in so edini posnetki Poljanske čete, ki je obstajala od decembra 1941 do 11. julija 1943.

S fotografije je razvidno, da so nekateri borci v zimskem času uporabljali za pokrivala »polhovke«, na katerih je bila prišita narodna zastava s peterokrako zvezdo. Vrečo pokrival iz temnega pliša je jeseni 1942 prinesel iz Idrije aktivist OF Ludvik Strel z Breznice in jih izročil odboru OF v Zireh, ta pa dalje Poljanski četi.

O teh akcijah poročajo Nemci takole:

Poročilo poveljnika redarstvene policije »Alpenland« z dne 10. marca 1943 o partizanski dejavnosti od 8. do 10. marca 1943.

»8. 9. III. j) Okrog 18.30 so trije oboroženi banditi vdrli v pisarno občine Stara Oselica na Trebiji, 3,5 km zah. jugozahodno od Gorenje vasi in Trate v Poljanski dolini (30 minut). Razbili so pisarniško opremo in odnesli 2 pisalna stroja, stensko uro, 3 kg dinamita in razne druge manjše stvari. Drugih 10—20 oboroženih banditov je medtem varovalo dohodne poti v vas. Ob 20,00 so isti banditi nekemu mlinarju iz iste vasi odnesli dva hlebca kruha. Ob 22,00 sta obe bandi od nekega kmeta v Stari Oselici, 5 km zahodno od Gorenje vasi — Trate (1,1/2 ure), zahtevali žganja. Ob 24,00 je oboroženi bandit nekega kmeta v istem kraju vprašal za orožje. Ob 0,30 uri je 5 drugih oboroženih banditov od nekega drugega kmeta v istem kraju zahtevalo hrane.«

Požgana postojanka nemških orožnikov v osnovni šoli na Trebiji

Poročilo žandarmerijske postaje Fužine oddelku Gorenja vas: »Poročilo Žandarmerijske postaje 12. marca 1943 ob 6.30, tek. št. 279. Dne 12. marca 1943 okrog 2,30 so šolsko poslopje na Trebiji, 4 km od Trate, zažgali banditi. Ostrešje je popolnoma pogorelo. V šolsko poslopje naj bi se v naslednjih dneh preselila žandarmerijska postaja Fužine. Moči in smeri odhoda bandidatov ne poznamo. Žandarmerijska patrolja in deželna straža sta ob 3,00 stopili v akcijo«.

Viri

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV, VI/5, leto 1960, dok. 170, str. 534, (glej str. 535). — IZDG Ljubljana, nemški arhiv, žandarmerija Gorenja vas, Fascikel 7-1. — Ignac Dolenc-Nande, Ljubljana, Runkova 2, ustni vir. — Alojz Dolinar-David, Ljubljana, Dečkova 1, ustni vir. — Pavel Mrovlje-Simon, Celje, Čuprijska 19, ustni vir. — Janko Polajnar-Vane, Ljubljana, Rojčeva 26, ustni vir. — Jože Goličič-Lister, Poljane 81, ustni vir. — Karol Kavčič-Iztok, Žiri, Dobračeva 45, ustni vir. — Fotografije, Jože Filipič, Ledinica pri Žireh.

Kurirjeva smrt

Malo je borcev Poljanske čete, ki ne bi poznali Vinka Martinška-Vencelja, Loščarjevega iz Črnega Vrha. Klicali so ga Omejcevec Vencelj, ker je bila njegova mati Omejceva iz Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem. V širni okolici poljanskih in dolomitskih hribov je bil poznan kot harmonikar. Redke so bile prireditve in svatbe v hribih, na katerih ne bi zabaval ljudi s svojo frajtonarico.

Že maja 1942 je bil med partizani v Polhograjskih Dolomitih. Po smrti kurirja Švejka, Birtovega iz Butajnovce, je bil imenovan za kurirja. Vzdrževal je zvezo prek meje (ki je bila obdana z minskimi polji in žico) s Poljansko četo in bataljonom. Mnogokrat se je ustavljal v taborišču Poljanske čete. Borci so ga imeli radi in ga vedno z veseljem pričakovali. Bil je drzen in izurjen za pobiranje bomb in naletnih min. Pobiral jih je na zaminirani meji in jih kot ročne bombe prinašal v četo, za darila borcem.

Na pustni torek 9. marca 1943 pa se je zgodilo, da je med pobiranjem naletna mina »muštarica« eksplodirala in ga ubila. Njegov polbrat Ivan Krmelj-Vencelj in Jože Gabrovšek-Pepi sta o tej Martinškovi nesreči povedala: »Na pustni torek 9. marca 1943 smo z Martinškom odšli na mejo v Srednji vrh pod Pečnikovo domačijo v Pečevje za Jezerškovičevim grabnom pobirat naletne mine. Po prihodu do minskih polj je Krmelj stražil, kurirja Vencelj in Pepi, Birtov iz Butajnovce, pa sta

Vinko Martinšek-Vencelj, kurir Dolomitskega odreda. Fotografiran pred vojno

pobirala mine. Vencelj jih je podajal Pepiju, ta pa jih je odnašal v gozd. Pod deseto naletno mino 'muštafarico' pa je bila vložena še ena in je eksplodirala. Delec mine je Venceljna zadel tik nad očesom, zato je bil takoj mrtev. Tovariša sta ga zavlekla v gozd, kjer so ga pozneje pokopali. Devet min 'muštafaric' pa sta odnesla s seboj v Dolomitski odred. Že marca 1943 je odredni miner te mine nastavil italijanski koloni na cesti v Dolomitih. Italijani so imeli več mrtvih in ranjenih. Venceljeve mine so se maščevale.»

Po Venceljevi smrti sta kurirsko zvezo iz Dolomitskega odreda v Poljansko dolino vzdrževala Jože Gabrovšek-Pepi, Birtov iz Butajnov, in Maks Praprotnik, Štacunsk iz Hotovlje pri Poljanah. Kot kurirja so ju maja 1943 zajeli Italijani in belogardisti. Odpeljali so ju v koncentracijsko taborišče v Italijo. Odtlej je njuno kurirsko pot opravljal Ivan Krmelj-Vencelj (polbrat Vinka Martinška-Vencelja), ki pa je bil kmalu ranjen. Na poti ga je presenetila patrolja nemške carinske straže in mu s strelji razmesarila dlan leve roke. Imel je srečo, da se je patrolji izmaknil in se pozneje zdravil v Gregovi bolnici v Poljanski dolini.

Vinko Martinšek-Vencelj, Loščarjev, se je rodil 31. marca 1919 v Črnem Vrhu, št. 25. Preživljal se je z delom na kmetijah. Pozno jeseni 1941 so ga Nemci odpeljali na delo v Avstrijo, od tam je že pozimi leta 1942 pobegnil. Maja 1942 se je pridružil partizanom v Polhograjskih Dolomitih. Kasneje je bil kurir Dolomitskega odreda vse do svoje smrti 9. marca 1943.

Viri

Rudolf Hribernik-Svarun, *Dolomiti v NOB*, 1974, str. 274—275 (Venceljeva smrt). — Rojstna matična knjiga, Črni Vrh, Vincenc Martinšek, roj. 1919, vpisan na str. 91, zap. št. 6. — Ivan Krmelj-Vencelj, Ljubljana, Rodičeva 27, ustni vir in fotografija. — Jože Gabrovšek-Pepi, Gorenja vas 75, ustni vir. — Valentin Hren-Kluček, Poljane 40, ustni vir.

Usmrtitve ujetih ranjenih borcev Poljanske čete

Marca 1943 so Nemci objavili letak, da so 22. marca 1943 ustrelili 22 talcev, med katerimi so bili skoraj sami ujeti partizani. Usmrtili so jih na treh krajih: v Zgornjem Bitnju, v Moravčah in Begunjah. Tedaj so bili ustreljeni tile borci Poljanske čete:

Emil Štravs-Murn iz Ljubljane, rojen v Žirovnici na Gorenjskem, študent medicine, hudo ranjen in ujet pri napadu na zemljanko Poljanske čete 18. januarja 1943. Ustreljen v Zgornjem Bitnju;

Janez Govekar iz Stare vasi pri Žireh, čevljarški pomočnik, ranjen in ujet v zemljanki Poljanske čete 18. januarja 1943. Ustreljen v Moravčah;

Janez Fajfar-Aljoša, Cajnarjev iz Drulovke pri Kranju, lesni manipulant, hudo ranjen in ujet v spopadu z Nemci in raztrganci 24. novembra 1942 pri kmetu Torcu v Delnicah v Poljanski dolini. Ustreljen v Zgornjem Bitnju;

Marijan Jamnikar-Luka iz Ljubljane, po poklicu krznar, 16. avgusta 1942 je bil ujet v Zlatem vrhu pri Zadobju v Poljanski dolini ob veliki nemški ofenzivi na Blegoš. Ustreljen v Moravčah.

Ustreljeni so bili tudi nekateri borci Selške čete, ki je bila takrat v sestavi Poljanskega bataljona. Kdo so bili ostali ustreljeni, nisem raziskoval.

Janez Govekar (fot. leta 1942)

Marijan Jamnikar-Luka (fot. pred vojno)

Emil Štravs-Murn (fot. pred vojno)

Drago Nahtigal-Dabo (fot. pred vojno)

Dne 7. julija 1943 so Nemci v Begunjah ustrelili kot talca borca Poljanske čete Draga Nahtigala-Dabo iz Dravelj, dijaka Srednje trgovske šole. Nemci so 18. januarja 1943 nenadoma napadli zemljanko Poljanske čete na Dolenjem Brdu. Nahtigal se je bos po snegu umaknil pred njimi in pri tem hudo ozebel v noge in zbolel. Dne 29. januarja 1943 so ga Nemci ujeli bolnega v Gorenji vasi in ga odpeljali v zapore Begunje. Zaradi ozeblin so mu v ambulanti zaporov amputirali vse prste na obeh nogah in ga nato kot invalida ustrelili.

Viri

Muzej revolucije, Ljubljana, Letak o streljanju talcev 22. marca 1943. — *Borec* 2 (1981), str. 76, Janez Fajfar-Aljoša. — *Borec* 5 (1981), str. 225, Janez Govekar, Emil Štravs in Drago Nahtigal. — *Borec* 3/4 (1981), Marjan Jamnikar-Luka. — Dr. Janez Gerčar: *Begunje*, 1975 str. 218 in 220, Nahtigal Karel.

Poljak v četi

V začetku aprila 1943 je prišel v Poljansko četo po zvezi s poljanskim rajonom Poljak Tadeusz Szadewski, ki si je izbral partizansko ime Tomo. Kmalu se je odlikoval z iznajdljivostjo, tovarištvom in drznostjo. V četi je prevzel mitraljez, rekoč, da se bo z njim boril proti Nemcem in se maščeval za vse gorje in zločine, ki so jih zagrešili nad poljskim narodom.

Operativni oficirji, obveščevalci štaba XXXI. divizije. Tretji z leve je Poljak Tadeusz Szadewski-Tomo. Fotografiral Jože Filipič poletu 1944 na Lednici pri Zlreh, kjer so imeli obveščevalci svojo postojanko. (Na sliki so še Franko Kesič-Cene, Alojz Kavčič-Vlado in Peter Kaplan ? (zanj točna identiteta še ni ugotovljena, možno je, da je imel ilegalno ime Kaplan)

Pavel Kos, Močilnikarjev iz Podobena v Poljanski dolini, pripoveduje, kako je pripeljal Szadewskega v partizane: »Leta 1943 sem delal kot progovni delavec pri železnici v Beljaku na Koroškem. Februarja 1943 se je Szadewski zaposlil pri nas kot delavec. Kmalu sva postala zaupna prijatelja. Pripovedoval sem mu o partizanih na Gorenjskem. Zvedel sem, da je pobegnil iz dveh taborišč, in da ima ponarejene osebne dokumente. Ker je dobro obvladal nemščino, mu je uspelo priti v Beljak na Koroško in se zaposliti pri železnici. Zaupal mi je, da bi se rad pridružil slovenskim partizanom, in obljubil sem mu, da ga bom po zvezi, ki jo imam v domačem kraju, povezal z njimi.

V začetku aprila 1943 sva se, jaz z dovoljenjem in Szadewski brez njega, odpeljala z vlakom proti mojemu domu. Najbolj sva se bala kontrole ob prehodu s Koroškega skozi predor v Področci. Tudi to nevarnost sva varno obšla zaradi iznajdljivosti Szadewskega. Pri nas je pustil kovček, nato pa sem ga odpeljal v Delnice, od tam pa je s pomočjo rajonskega aktivista Antona Peternela-Igorja in borca Poljanske čete Antona Demšarja-Kolumba odšel v Poljansko četo. Stike z njim sem imel tudi kasneje. Julija 1943 je z nekaj borci prišel na Koroško, da bi vdrlji v taborišče Poljakov in jih odpeljali v partizane. Akcija tedaj ni uspela.«

Tadeusz Szadewski-Tomo je bil pozneje diverzant v Prešernovi brigadi in obveščevalni oficir v enotah IX. korpusa. Sodeloval je v raznih diverzantskih akcijah enot IX. korpusa na Gorenjskem in Primorskem. Leta 1944 je bil v skupini, ki je v idrijskem rudniku živega srebra zminirala pet črpalk. Istega leta se je s tovariši odpravil v Postojnsko jamo in tam so zažgali veliko skladišče bencina. Kot diverzant in obveščevalec v XXXI. diviziji se je večkrat pridružil enotam in sodeloval v številnih bojih. Padel je oktobra 1944, ko je jurišal z borci Prešernove brigade na bunkerje na Praprotnem v Selški dolini. Po vojni so mu na mestu, kjer je padel, postavili spomenik. Ko so na Poljskem zvedeli za njegova junaštva med jugoslovanskimi partizani, so ga proglasili za narodnega heroja.

Viri

Zbornik dokumentov in podatkov o NOV, VI/5, leto 1960, dok. 95, str. 247 (glej str. 250 osmi odstavek). — Teleks, št. 24, z dne 15. junija 1979. — Ante Mahkota: Prijateljska pesem ob partizanskem grobu (s fotografijo), *Delo*, 4. maj 1965. — Marjetka Mir: Postojnski diverzant Tarzan med ormoškimi osmošolci, *TV 15*, 30. julija 1981, str. 15. — Edi Šelhaus: Po sledih zaveznikov v minuli vojni, *Nedeljski dnevnik*, 15. julija 1979, str. 15. — Pavel Kos, Poljane 42, ustni vir. — Lastni spomini avtorja na Toma, ko je aprila 1943 prišel v Poljansko četo.